

Gramatika M. A. Reljkovića

Briševac, Darija

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:656466>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Darija Briševac

Gramatika Matije Antuna Reljkovića

(Nova slavonska i nimacska grammatika)

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Ljiljana Kolenić

Osijek, 2012.

Sažetak

U radu pozornost je usmjerena na istraživanje Gramatike Matije Antuna Reljkovića, odnosno njegove *Nove slavonske, i nimačke grammatike* koja je doživjela tri izdanja (Zageb, 1767; Beč, 1774.; 1789.). Hrvatsko-njemačka gramatika pisana je štokavskom ikavicom. Pismo je latinica u hrvatskom dijelu gramatike, a njemački dio pisan je goticom. U uvodnom dijelu govori se o životu i djelovanju Matije Antuna Reljkovića, dok je ostatak rada posvećen analizi njegove gramatike kroz dijelove fonetike, morfologije i leksikologije.

Ključne riječi: Matija Antun Reljković, Nova slavonska i nimačka gramatika, fonetika, fonologija, morfologija, leksikologija, toponimija

1. Uvod

Kao i svaki drugi jezik, hrvatski jezik je od svog početka sklon promjenama koje su naši gramatičari i leksikografi mukotrpnim radom bilježili u brojnim gramatikama i rječnicima. Od gramatičkih spisa koje su bilježili Slavonci, svakako su najvažniji oni iz 18. stoljeća. Blaž Tadijanović, Marijan Lanosović i Matija Antun Reljković imali su u to vrijeme jednake ciljeve. Kulturno uzdići Hrvate, stvoriti zajednički naddijalekt, stvoriti jedinstveni jezik i jezični purizam svakako je ono za čime su oni u najvećoj mjeri težili. U radu se analizira gramatika Matije Antuna Reljkovića *Nova slavonska i nimacska grammatika* koja je doživjela tri izdanja (Zagreb, 1767; Beč, 1774.; 1789.). U prvom dijelu rada će se govoriti o stanju u Slavoniji nakon oslobođenja od Turaka, zatim će se nešto više govoriti o različitim područjima Reljkovićeve djelovanja i interesa, također će se navoditi neki općeniti podaci koji se tiču *Nove slavonske i nimacske grammatike*. Drugi dio rada opisuje gramatiku na razini pravopisa, morfologije, sintakse i leksikologije. U dijelu koji se odnosi na morfologiju i leksikologiju donose se i tablični prikazi. U radu će biti riječ i o toponimiji u Reljkovićevoj gramatici te se na kraju rada donosi i usporedba Reljkovićeve i Lanosovićeve gramatike.

2. Stanje u Slavoniji nakon oslobođenja od Turaka

Oslobodivši se Turaka, Slavonija se u 18. stoljeću kulturno razvija i povezuje s ostatkom Hrvatske.¹ U isto vrijeme carica Marija Terezija i njezin sin Josip II. potiču otvaranje pučkih škola i gimnazija. Osamnaesto je stoljeće u slavonskoj kulturi nazvano zlatnim stoljećem. Oslobođenjem se od turske uprave u Slavoniji oslobodila i ona zatomljena težnja za stvaranjem kulturnog identiteta. Počinju se otvarati škole i gimnazije u Požegi, Osijeku, Petrovaradinu, Vinkovcima. Najveću zaslugu za kulturu u Slavoniji imaju isusovci, jezuiti, franjevci. Osim što otvaraju škole, oni su učitelji i pisci književnih i jezičnih djela.

Nakon oslobađanja od Turaka, Slavonija je područje velikih migracija. Kultura i arhitektura imaju jaki vojni pečat, a stvaraju se gradovi u kojima doseljenici ostvaruju gospodarsku djelatnost, a sela se formiraju uz prometnice. Njemački jezik postaje jezik obrazovanih. Osjetila se potreba za knjigama i udžbenicima, a posebice jezikoslovnim. Tako je u Slavoniji u drugoj polovici 18. stoljeća za trideset i četiri godine tiskano osam izdanja triju gramatika slavonskih autora. To su: *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* (1761.) Blaža Tadijanovića (1728.-1797.); *Nova slavonska i nimačka gramatika* (1767.) Matije Antuna Relkovića (1732.-1798.); *Neue Einleitung zur slawonischen Sprache* (1778.) Marijana Lanosovića (1742.-1812.). Riječ je o dvojezičnim gramatikama u kojima je jedna sastavnica njemački jezik. Opisujući njemački jezik autori su opisivali i hrvatski jezik te upućivali na njegove zakonitosti, osobitosti i uključivali raznolike sadržaje koji su služili poukama o jeziku. Prikazom struktura triju dijela slavonskih autora istaknuta su didaktička obilježja, upute za usvajanje jezičnih sadržaja, prije svega gramatičkih te sadržaji puka jezičnog izražavanja.

¹ Pavić, Matija. *Književna slika Slavonije u 18. Vijeku.*// Glasnik biskupija Džakovačko-Sriemske, br. V., 1889., str. 86.

3. Različita područja Reljkovićeva djelovanja i interesa

O Reljkovićevu životu postoji relativno mnogo podataka.² Rodio se u Svinjaru (danas Davor) kod Nove Gradiške (Slavonija). Do svoje šesnaeste godine obrazovao se u franjevačkom samostanu u Cerniku, a potom u Mađarskoj, gdje je završio četiri razreda tzv. „niže gimnazije“. Sa šesnaest godina (1748.) stupa u vojničku službu u gradiškoj pograničnoj regimenti. Najprije službuje kao pisar kod svog oca koji je, iako nepismen, zbog iskazane hrabrosti u borbi protiv Turaka bio promaknut u časnički čin. Nakon dvije godine Relković postaje zastavnikom i od tada u vojničkoj službi postupno napreduje do kapetanskog čina.

Kao austrougarski časnik Relković je sudjelovao u tzv. Sedmogodišnjem (tj. austrijsko-pruskome) ratu, u kojem je bio i ranjavan. U bitci kod Breslava zarobljen je i zatočen u Frankfurtu na Odri. Nakon dvije godine zarobljeništva ponovno se priključuje svojoj regimenti u Dresdenu. Po povratku u Slavoniju službuje kao časnik na području Vojne krajine, koju je Habsburška monarhija bila ustrojila uz rijeku Savu kao prvu liniju obrane od Turaka. Zadnje godine života proveo je kao graničarski časnik u raznim mjestima Brodske pukovnije. S 54 godine odlazi u mirovinu (1786), a za zasluge car Josip II. dodijeljuje mu nasljedno plemstvo. Nakon umirovljenja nastanjuje se u Vinkovcima, gdje je umro i pokopan.³

Sedmogodišnji rat, za vrijeme kojega je kao austrougarski časnik boravio u Mađarskoj, Slovačkoj, Češkoj i Pruskoj, sudbinski je utjecao na Relkovićev život. Pored toga, tijekom dvogodišnjeg zatočeništva na raspolaganju mu je stajala biblioteka u kojoj je po vlastitom kazivanju čitao knjige na latinskom, njemačkom i francuskom jeziku.

Prilika da zostalu rodnu Slavoniju poredi s naprednim europskim zemljama, obrazovanje i iskustvo koje je u njima stekao, a zacijelo i jak utjecaj prosvjetiteljskih ideja 18. stoljeća naveli su ga na ideju da i sam počne pisati.

Prvo mu djelo, *Slavonske libarice*, izlazi 1761. U hrvatskoj je književnosti bio poznat kao autor *Satira iliti divljeg čovika*, didaktičkoga spjeva što ga je objelodanio u Dresdenu

² Ipak, postoje stanovite neodumice oko njegova prezimena: Reljković ili Relković? U starijoj literaturi prevladava prvi, a u novijoj drugi lik. Piščevi prezimenjaci iz sela Davor koriste varijantu *Relković*.

³ Opća enciklopedija JLZ „Miroslav Krleža“, Tom 7 (Raš-Szy). Zagreb, 1981., str. 58

1762. Drugo, prošireno izdanje tog pjesmotvora izlazi u Osijeku 1779. Bila je to jedna od najčitanijih knjiga u 18. stoljeću. Napisao je hrvatsku gramatiku protumačenu i njemačkim jezikom *Nova slavonska i nimačka gramatika* (1767., 1774., 1789.) o kojoj će kasnije biti riječ. Napisao je i knjigu aforizama s naslovom *Nek je svašta* (Osijek, 1795). S njemačkog je preveo jednu knjigu o uzgoju ovaca (Osijek, 1776), te s latinskog nekoliko školskih knjiga. Nakon njegove smrti objavljeni su još neki njegovi prijevodi, među njima i prijevod Ezopovih basni. Pisao je knjige i o sađenju duhana, prirodnom pravu.⁴

⁴ O životopisu v. Josip Vončina: *Kačić i Relković na razmeđu epoha*, u knjizi: Andrija Kačić Miošić: *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Matija Antun Reljković: *Satir iliti divji čovik*, Biblioteka Temelji, knjiga četvrta, Sveučilišna naknada Liber, Zagreb, 1988., 49-553.

4. Nova slavonska, i nimacska grammatika

Reljković je pisac najopširnije slavonske gramatike koja nosi naslov *Nova slavonska i nimacska grammatika*. Na naslovnici su svi drugi podatci pisani njemačkim jezikom.⁵ Doživio je tiskanje triju izdanja svoje gramatike (Zagreb, 1767; Beč, 1774.; 1789.), knjige malog formata od 590 stranica. Naslov je u svima isti. Hrvatsko-njemačka gramatika pisana je štokavskom ikavicom (manji dijelovi pisani su latinskim jezikom). Pismo je latinica u hrvatskom dijelu gramatike, a njemački je dio pisan goticom. Dakle, u gramatici neki su naslovi latinski, a neki pored latinskih i njemačkih imaju i hrvatske naslove. Tu se može zamijetiti nasljedovanost na svoje gramatičke prethodnike u preuzimanju toga nazivlja. Govorna je podloga posavski ikavski dijalekt. Gramatika je posvećena (prvo izdanje) Francisku Thauszu i ovako je strukturirana: Posveta, Povijest (predgovor), Grafija, Morfologija, Sintaksa, Rječnik, Razgovori, Fabula od Mlinara i njegovog sina. Gramatika započinje *Pridgovorom dobrovoljnom slavonskom štioću*, a *dobrovoljni štioć* onaj je koji će gramatici pristupiti dobrohotno. Reljković već u predgovoru ističe svoje purističke težnje govoreći o potrebi izbacivanja tuđica iz hrvatskog književnog jezika. Pri tome daje i cijeli mali rječnik turcizama koje je potrebno ukloniti, o čemu će u ovom radu nešto više kasnije biti riječ.

Reljković jasno ističe namjenu svoje knjige: *za uderxanje' vlastitog jezika bi slūxiti mogla, i Mladexi Slavonskoj, za Naucfiti Nimacski jezik, kakono i Nimcem, zaprimiti Slavonsko Govorenje, bi u pomochi bila*. Na prvo mjesto Reljković stavlja uderžanje vlastitog jezika pa tek onda ostale namjene knjige. Namjera njegova, razvidno je, nije bila samo učenje njemačkog jezika za koji je Reljković svjestan da je tuđinski, ali u isto vrijeme priznaje da vrši prosvjetiteljsku ulogu. Očito je Reljković svjestan da je tuđinski, ali u isto vrijeme priznaje da vrši prosvjetiteljsku ulogu. Očito je Reljković svjestan činjenice da njegovi učenici njemačkog nemaju izgrađen sustav znanja iz materinskog jezika temeljem kojeg bi mogli učiti strani jezik. Prvi je korak svladavanja jezičnih uzusa vlastitog jezika i svjestan je

⁵ *Neue Slavonisch-und Deuchte Grammatick In drech Theile getheilet. I. Theil haltet in sich die Slavonische Ortographie, nebst kurzer Einleitung zu der Deutschen Rechtschreibung. Theil zeight die Etimologie, oder Wort for schung und den Gebrauch der Theilen der Rede. III. Theil lehret Syntaxim, oder die Wortsugung, erstlich insgeim, hernach von jedem Theil der Rede ins besondere. Darnach folget ein Vokabularium, oder Wovorterguch Slavonisch, und Deutsch nebst einem Auszug der gemeinsten, und imReden vorkomenden Gesprachen, fur die Slavonische Jugend Sowohl, als fur die Teuiche Liebhaber dieser Sprache heraus gegeben durch MATHIAM ANTONIUM RELKOVICH.*

poteškoća na koje bi učenici mogli naići. Zato, Reljković ne samo da opisuje hrvatski jezik, nego i podučava hrvatski jezik. Gramatički sadržaji nisu neuobičajeni uz rječnike, ali ovdje nalazimo i primjere razgovora koji su služili učenju vlastitog jezika, učenju čitanja, usvajanja jezičnih pravila i odgajanju. Razgovori su na jezičnoj i odgojnoj razini udžbenički sadržaj. U suvremenim su gramatikama primjeri malobrojni i u funkciji opisa te normiranja, prevladavaju primjeri literarnog diskurza, a ovdje su na komunikacijskoj razini i postavljeni u funkciju učenja jezika i primjene u životu. O aktualnosti Reljkovićeve gramatike svjedoče nam danas najsuvremenije hrvatske gramatike budući da i one danas započinju povijesnim pregledom hrvatskog jezika baš kao što je i Reljković, nekad davno, u predgovoru u kojem se autor obraća čitaocu, autor govori o povijesti hrvatskog jezika.

4.1 Fonetika i fonologija u Reljkovićevoj gramatici

Gramatika je pisana štokavštinom i ikavicom uz poneki jekavizam. Pravopis je morfonološki, a fonemski sustav novoštokavski. Na početku gramatike nalazi se prikaz staroslavenske ćirilice, a zatim slijede latinična slova i upute za njihovo čitanje. Izlažući slavonski slovopis, Reljković slikovito poučava kako se čitaju i pišu pojedina slova, npr. Slovo *ch* koje označava fonem *ć*: *chako neche ichi chorav chupriom* (ćako neće ići ćorav ćuprijom), slovo *h* koje označava fonem *h*: *kuhasc kuha od kruha juhu* (kuhač kuha od kruha juhu). Važno je naglasiti kako Reljković samoglasno *r* piše kao *er* (*smert*) te kako razlikuje *đ* (*gj*:*gjuro*) i *dž* (*cxigirica*, *macxar*), ali *dž* bilježi samo u turcizmima. Reljković je zaslužan za širenje danas prihvaćenih dijagrama *lj* i *nj*. Njegova je gramatika učvrstila uporabu grafema *c*, *s*, *z*, pa i *j*, *k*, *v*. Pregledno krupnim slovima navodi abecedu, velika tiskana slova i čitanje slova ispod pa mala tiskana slova. Namjerno povećava tip slova jer početnik tako lakše usvaja i prepoznaje slova. Po prvi put spominje čakve kada dijeli glasove na vokale i konzonante: *kojãh Djáci zovù vocales*. Udžbeničku preglednost i snalaženje u tekstu postiže isticanjem termina drugim tipom slova, kosim slovima. Objašnjava svaki glas i navodi primjere koji su promišljeno izabrani za usavršavanje čitanja i za učenje čitanja i jednog i drugog jezika. Evo nekih: *A a. Adam, Antun, Andria, Anna/B bè Babba beré biber s'bobom zajedno ù jednu bukaru/ J jota Jakob jednocs jidjashe s'jozipom janjehju juhu/ P pè Pavao Petra pita poshtofu purre/ S. Shtampatùr joshtère shtièštoje ushtàmpao, pák sàm i kudi, i poshtuje/ V vè Vashi volovi velikòm*

vishtinom vodu ù vârosh vùkù. U početnicama našeg doba često globalno čitanje počinje od osobnih imena, a nalazimo ga i kod Reljkovića.

Kao i njegovi prethodnici razlikuje tri naglasaka: akut, gravis i cirkumfleks⁶ odnosno dugačak, kratak i nadkriven. Naglaske zove „glas silabah“, a naglasne znakove „nadslovci“. Nadalje slijede Reljkovićeve definicije i način na koji se piše svaki od naglasaka.

Matija Antun Reljković: „Accentus accutus, nadslovak oštri (´) povuče se perom ozgor s desne strane doli k lijevoj, malo napopriko, i to nad onim vocalom iliti glasovitim slovom, na kojega slas pada onaki koji silabu gori produljuje, na priliku: órao, órnica, úzda, úže.

Matija Antun Reljković: *Accentus gravis*, nadslovak teški (˘), povuče se ozgor s lijeve strane doli k desnoj napopriko, to jest na onaj *vocalis* na koji glas teški dojde, koji silabu doli povlači, na priliku: kòst, mòst, pìr, mìr.“

Matija Antun Reljković: „Circumflexus zlamenje nadkriveno (ˆ) ovaj nadslovak sastavljen jest od oštrog i teškoga nadslovka, zašto se povuče najprije s desne strane na lijevu, pak s lijeve na desnu doli napokos, i služi nam za produljiti jedan vocal onoliko, koliko da bi dva zajedno bila na priliku: duuga, dûga, lûg, stûp nadkriti jedan vokal, koji na samu stoji, pak sam jednu rič zlamenjuje na priliku...“ Iz ovoga se može zaključiti da Reljković poput učitelja pokazuje kako se povlače crte da bi se napisao znak jer učenje pisanja znakova svakako nije uobičajen sadržaj. Dakle, Matija Antun Reljković uočio je naglasak kao nositelja razlikovnosti u značenju. Usporedno s naglascima koje u *Novoj slavonskoj i nimačkoj gramatici* navodi Reljković, u našoj prvoj hrvatskoj gramatici Bartol Kašić upozorava kako je podjela na tri naglasaka preuzeta iz grčke gramatike i kaže da je riječ o antičkoj baštini. Bartol Kašić također razlikuje tri vrste naglasaka. To su: akut (oštri) koji se obilježava sa á, gravis (teški) koji se obilježava sa è, te posljednji kojemu je naziv otegnuti ili cirkumfleks (zavinuti), koji se obilježava spajanjem dvaju prethodnih znakova, ovako: o. Tako je Bartol Kašić postavio tradiciju o uporabi akcenatskih znakova koje je po uzoru na Kašića primijenio i Reljković te se tako ta tradicija održala sve do Antuna Mažuranića. Do sada je najbolji rad o Reljkovićevu naglasnom sustavu dao Stjepan Ivšić u radu *Akcentat u gramatici Matije Antuna Reljkovića*.⁷

Nadalje, i Reljković se povodi za njemačkim i latinskim jezikom vjerujući da imenice i njihove izvedenice treba pisati velikim slovom. Razlikuje velika, mala i srednja slova. Velika su mu ona koja

⁶ Ivšić, Stjepan. *Akcentat u gramatici M.A. Reljkovića*, rad 194, Zagreb, 1912., 1-60.

⁷ Ivšić, Stjepan. *Akcentat u gramatici M.A. Reljkovića*, rad 194, Zagreb, 1912., 1-60. Ivšić, Stjepan. *Akcentat u gramatici M.A. Reljkovića*, rad 194, Zagreb, 1912., 1-60.

se pišu kao početno slovo teksta. Prvi dio gramatike kao da i nije dvojezičan, njemački se javlja u bilješkama ispod teksta.

4.2 Morfologija u Reljkovićevoj gramatici

Drugi dio gramatike je najopširniji, pod naslovom *Od nácfina govorénja, i iztraxívanja Ricfih*. Ima deset poglavlja i posvećen je vrstama riječi. Vrste riječi Reljković dijeli po uzoru na latinske gramatike na : *Articulus, Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Praepositio, Adverbium, Conjunctio, Interjectio* ⁸ odnosno *član, imenice, zamjenice, glagoli, participi, prijedlozi, prilozi, veznici i uzvici*. Član mu je oznaka roda i naglasit će da nije potreban u slavonskom jeziku. Najprije je građa na hrvatskom, a onda na njemačkom jeziku. Reljković najčešće kreće deduktivnim putem od definicije preko primjera do posebnosti.

4.2.1 Sklonidba imenica u Reljkovićevoj gramatici

Imenice se prema Reljkoviću dijele na *nomen substantivum proprium* (vlastite) i *nomen substantivum apellativum* (opće).⁹ Reljković se od svojih prethodnika razlikuje prema shvaćanju padežnog sustava. U sklonidbi Reljković razlikuje sedam padeža jednine, kao i množine, ali ne poznaje lokativ. Šesti je padež ablativ, koji se od genitiva razlikuje prijedlogom *od*. Razlikuje tri roda: muški, ženski i neznano. Reljković nema padežna pitanja, nego ih opisuje pomažući onima koji ih ne znaju razlikovati: *Nominativus, imenuje jednoga cfovika, ili stvar govorechi: ovaj cfovik/ Genitiv. Priokrene poslidnju Silabu Nominativi ukazujući Cfiji: ovoga cfovika./Dativus, Koi komugod shtogod daje, i ukazuje komu: ovomu Cfovika...*

Kao i ostali pripadnici hrvatske gramatičarske tradicije i Reljković razlikuje tri imeničke sklonidbe koje donosim u tabličnom pregledu.

Sklonidba imenica s nastavkom –a u G jd.

Padež	Jednina	Množina
N	-∅	-i
G	-a	-ah
D	-u	-om/-em, -im
A	-∅, -a	-e
V	-e/-u,	-i

⁸ Reljković, Matija Antun, *Nova slavonska i nimačka gramatika*, Zagreb, 1967.

⁹ Kolenić, Ljiljana, *Pogled u Reljkovićeve gramatičke definicije*, Jezikoslovlje, god.1. (1998.) br. 1 str 51-69.

	- ∅	
L	<i>Nema</i>	<i>nema</i>
I	-om/-em	-ih, -im, -ima

Reljković poznaje gramatičku kategoriju živosti.¹⁰ Za Vjd. kaže da može biti jednak s Njd. (otac i otče), a nastavak –u spominje u bilješkama, navodeći primjere *stvoritelju, gospodaru*. U Dmn. ima uglavnom nastavak –om/-em, a u Imn. zapisuje tri nastavka, ali u primjerima ih uglavnom ima –ih.

Skлонidba imenica s nastavkom –e u Gjd.

Padež	Jednina	Množina
N	-a	-e
G	-e	-ah
D	-i	-am, -ama
A	-u	-e
V	-o, -a	-e
L	<i>Nema</i>	<i>Nema</i>
I	-om	-ami, -ama

U popisu nastavaka za Vjd. ima nastavke –o i –a. Za Vjd. na –a daje primjere *Matija, Marija*, a na –o u Vjd. daje primjer *gospojo*. U Dmn. ima dva nastavka, -am i –ama. U Lmn. ima –ah, u Imn. –ami i –ama, dok u obrascu sklonidbe ima samo –ama *gospojama*.

Skлонidba imenica s nastavkom –i

Padež	Jednina		Množina	
N	-∅	-o/-e	-i	-ah
G	-a		-ah	
D	-u		-om/-em, -im	
A	-∅, -a	-o/-e	-e	-ah
V	-e/-u,	-o/-e	-i	-ah

1. ¹⁰ Kolenić Ljiljana, *Pogled u strukturu hrvatske gramatike*, Fluminensia, god. 17 (2005) br.1, str. 73-106.

	-Ø	
L	<i>Nema</i>	<i>Nema</i>
I	-om/-em	-ih, -im, -ima

U Vjd. ovih imenica Reljković propisuje dva nastavka, -i i -Ø, a u primjerima sklonidbe ima samo - Ø: *milost, narav*.

U Dmn. Reljković u popisu nastavaka ima -im i -ima, a u primjeru samo -ima: *milostima, naravima*. U Imn. Zapisuje samo -ima.

Nadalje, Reljković u gramatici govori i o pridjevu te ga ovako definira: << *jeft jedno ime koje se Substantivu primicne*

i njegov Stvor i narav ukazuje illi ono bilo dobro, illi zlo, pakse od mlogo stvarih

*i Perfona rechi moxe.>> Iz izdvojene definicije vidi se da je riječ o opisnim definicijama, koje su polazište u učenju. Reljković kod pridjeva ne razlikuje vid, kao ni dvije sklonidbe. Sve pridjevne riječi (pridjevi, zamjenice, redni brojevi) sklanja kao određene pridjeve, a navezaka nema jer se završni samoglasnici smatraju obveznim dijelom nastavka (a: *dobr-oga, u: dobr-omu*). Reljković nema nastavka koji bi završavao na samoglasnik *e* kao ni njegovi prethodnici. Reljković daje pravilo za komparaciju pridjeva, koje glasi: „Komparativ biva od positiva dodavanjem slovice *ji, ši, lji*, a superlativ tako da komparativ predpostavi *naj*.”*

4.2.2 Glagolski načini i vremena

Matija Antun Reljković razlikuje sljedeće glagolske načine: indikativ, imperativ, optativ, konjunktiv i infinitiv. On glagolski način zove *modus* ili hrvatski *način govorenja*. Hrvatski su mu nazivi: za indikativ *ukazujući način*, za imperativ *zapovijedajući način*, za optativ i konjunktiv *želeći i vežući način*, za infinitiv *nesvršeni način*. Optativ i konjunktiv Reljković ujedinjuje (optativ razlikuje od konjunktiva prema dodanom *da*: indikativ prezenta glasi *imam*, a optativ i konjunktiv *da imam*), a ostala glagolska vremena i načini isti su kao u suvremenom jeziku.

Prezent se u Reljkovićevoj gramatici uglavnom podudara s prezentom u suvremenom hrvatskom književnom jeziku. Reljkoviću prezent glagola *moći* u 1. o. jd. i 3. o. mn. glasi *mogu*, a u ostalim osobama ima dvostrukosti: *možeš i moreš, može i more*.¹¹

¹¹ Kolenić, Ljiljana, *Pogled u strukturu hrvatske gramatike*, Fluminensia, god. 17 (2005) br.1, str. 73-106.

Imperfekt Reljković naziva „polak prošastim“. Kako ne poznaje kategoriju vida, ne može upozoriti da se tvori od nesvršenih glagola. U 1. o. jd piše završno *h*, iako ne dosljedno: *štijah, ljubljah, bijah*. U 3. o. jd. *h* u nastavku ne bilježi: *ljublaju, biau*. Za 1. o. mn. ima nastavak – asmo i –jasmo (ljubljasmo), a za 2. o. mn. –aoste i –jaoste (ljubljaoste), –aste (imaste). Od glagola *imati* i *moći* ima u 3. o. mn. aorisni nastavak –še: *imaše, mogoše* pored *mogau*.

Aorist

U 1. o. jd. aorista Reljković ne piše završno *h* (*reko*). Njegovi uzori, Kašić i Della Bella to *h* imaju. Sve tri osobe jednine glagola *ljubiti* glase *ljubi*. Zašto? Zato što je u *Novoj slavonskoj i nimačkoj gramatici* izostavljeno *h* u 1. o. jd. te tako dolazi do homonimije s 2. i 3. o. jd. aorista onih glagola koji ispred završnog –ti u infinitivu imaju samoglasnik.

Perfekt

Perfekt u Reljkovićevoj gramatici ne razlikuje se od perfekta u suvremenom književnom jeziku. Tvori se od nenaglašenog oblika nesvršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog glagola koji se spreže: *sam ljubio*. U 3. os. jd. i mn. perfekta Reljković daje glag. prid. rad. ne samo u m. r., nego i u ž. r. i s. r. Dakle: (*on*) *je imao*, (*ona*) *je imala*, (*ono*) *je imalo* i (*oni*) *su imali*, (*one*) *su imale*, (*ona*) *su imala*.

Ovdje su neki od glagolskih vremena iscrpnije opisani. Osim navedenih glagolskih načina i vremena Reljković spominje i opisuje još pluskvamperfekt, futur I., kondicional I., kondicional II. Iz navedenog se da zaključiti da Reljković po uzoru na starije gramatičare (Kašića i Della Bellu) i latinske gramatike, uvodi konjunktiv i optativ za ona vremena koja se ne razlikuju od onih u indikativu (osim po vezniku uz glagolski oblik). Što se tiče glagolskih vremena, može se uočiti da se pojavljuje većina onih koji se nalaze i u današnjim gramatikama. Tvorba vremena i načina u Reljkovićevoj gramatici i onih u današnjim gramatikama gotovo je ista, pa se može zaključiti da je Reljković i sam nasljedovao na rad ranijih hrvatskih gramatika, ali i pridonio tome da glagolska vremena i načini gotovo u potpunosti zažive i u današnjim gramatikama.

U Reljkovićevoj su gramatici opisani i prijedlozi (*pridstavak*), veznici (*sastavak*), koji mogu biti *vežući, rastavljajući, protiveći, uzrokujući, zatvarajući* i *izdvajajući*, i uzvici (*medjumetak*), koji mogu biti uzvici *ponukavanja, žaljenja, začudjenja, dosadjenja i otirivanja, zapovidanja*. Uz prijedloge koji idu uz dativ treba napomenuti da su dodani prijedlozi koji se danas vežu uz lokativ pa i jedan instrumentalni (*prama, protiva, u, na, po, pri, o, k, mediu*). Lokativni su prijedlozi uz dativ jer Reljković nema lokativa. Prilozi (*pririchak*) mogu biti *gibanje u mistu, vrmena, broja, reda* i *kolikoće*.

Vidljivo je da je do Reljkovićeve vremena u hrvatskoj gramatici već usustavljeno gramatičko nazivlje.

Treći je dio gramatike *De Syntaxi od upravljenja Ricsih*, opširan za razliku od drugih gramatičara njegova vremena. Reljković je okrenut njemačkom jeziku i iznosi pravila o redu riječi te pravila o tvorbi riječi. Dobro uočava zavisnost jednih članova rečenice od drugih i ističe da to treba uvježbati.

4.3 Leksikologija u Reljkovićevoj gramatici

U predgovoru gramatike Reljković se obraća čitatelju i upozorava na potrebu „čišćenja“ književnog jezika od tuđica te smatra kako uzor treba tražiti u leksiku Fausta Vrančića (izrijekom ga spominje). U

Novoj slavonskoj i nimačkoj gramatici nalaze se tri rječnika:

Prvi je, *Verstopis*, na kraju *Pridgovora dobrovoljnom slavonskom štioču* i sadrži trideset i osam riječi. Riječi su to koje autor smatra „turskima i inostranskima“ te savjetuje njihovu zamjenu domaćim riječima iz slavenskih jezika (češkog „pem“, poljskog „pol“, hrvatskog kajkavskog „hor“ i čakavskog „dal“ narječja). Domaće istoznačnice koje predlaže kao zamjenu za tuđice nisu ograničene samo na štokavsko narječje. Turcizmi propisani u *Verstopisu* su :

Aferim, bešika, bez, brašno, bašča, bukara, čaša, čakšire, čirak, čorba, ćuprija, duhar, fenjer, findžan, furuna, groznica, đubre, havlja, haramazda, jabanlija, japundž a, jastuk, jorgan, kašika, kandžija, kreč, kolan, komšija, makaze, mumakaze, odžak, pendžer, peškir, sanduk, sindžir, terzija, sirće.

Makar dakle Reljković ne izostavlja sve turske riječi, pa čak i griješi u ocjeni pojedinog turcizma, koji to i nije, ipak možemo nazreti njegovu želju za izgrađenim književnim jezikom. Osim navedenih turcizama koji su propisani u *Verstopisu* navest ću još neke gdje uz tuđu navodu i našu riječ, npr. *marama, rubac, otarčić; štampatur, pritiskaoc; ćurćijam krznar*, odnosno navodi našu riječ za stranu riječ: za *Strumpfbander-podveze*, za *Haarnadeln-kosne igle*, za *Schlosser- ključar, bravar*. Takva se težnja vidi, bar u načelu, iz predgovora Reljkovićevoj *Novoj slavonskoj i nimačkoj gramatici*, u kojoj veli: „Ovom istom nesrićom vidi se otrovana biti i naša draga Slavonija, koja posli kako višje od 150 godina pod turskom oblastju stajala bijaše, ne samo mloge nagrdne od njih običaje primila, i do sada uzdržala jest,

nego također i riči turske mloge u svoj lipi jezik umišala, pak je misto materinskih potribuje kako da Slavonija ne bi zadosta riči imala svaku stvar moći imenovati“ Dakle iz navedenog Reljkovićevo citata može se zaključiti kako je on itekako svjestan stanja u Hrvatskoj nakon Turaka, iz njegovih riječi može se iščitati njegova ogorčenost prema turcizmima i može se zaključiti kako on teži jezičnom stanju u Slavoniji, ali i cijeloj Hrvatskoj u kojoj neće u tolikoj mjeri biti prisutni turcizmi, odnosno turske riječi. Također, sasvim je jasno da Reljković ostaje otvoren posuđivanju, ali samo ako ne možemo naći zamjenu na materinskom jeziku. Njegov purizam je nedosljedan jer se odnosi samo na turcizme, a prema germanizmima je otvoren, što nije tako razumljivo s obzirom na njegove životne okolnosti i povijesni trenutak. Misao o jezičnoj čistoći ističe i prof. R. Aleksić¹² koji pokazuje da je Reljković „dopuštao da se upotrebljavaju samo one riječi koje su ušle u narod s novom stvari“, pa govori čak o Reljkovićevu „teoretskom purizmu“. Ipak je Reljković puštao da u jezik ulaze određene francuske i njemačke riječi, pa nije bio dakle potpun i dosljedan purist, više izgoneći turcizme nego druge strane riječi. U I. izdanju *Satira*, mjesto rasprostranjene riječi *vrića* tražio je riječ *žaka*, boreći se tako više za neturski karakter slavonskog leksika nego za slavenski. Kasnije je, u II. Izdanju, izostavio osudu riječi *vrića*. U *Gramatici* ubrojio je *brašno* među one riječi što ih je označio „turskim i inostranskim“, a u II. Izdanju *Satira* odbija *zairu* i preporučuje *brašnenicu*.

Nasuprot Aleskiću, Vončina¹³ smatra, dakle, da Reljkovića ne možemo smatrati puristom unatoč tome što se izjašnjava za čist narodni jezik protiv tuđica. Vončina, naime misli da je slavonski prosvjetiteljski pisac zbog svoga političkog neraspoloženja odbojan prema turcizmima, ali ne u istoj mjeri i prema utjecaju europskih jezika, što je istina, ali se ipak ne bi mogla odbiti ni Aleksićeva osnovna misao. Iako Vončina ima podosta pravo u svojim preciznim i analitičkim tumačenjima Reljkovićeve leksika, kao i dubljem ulaženju u narodno-političke prilike onoga vremena, čini se da ipak postoji određena i jasna, Reljkovićeve težnja za jezičnom čistoćom, pa i određena ostvarenja prema postavljenom načelu.

U djelima slavonskih pisca nema većeg broja turcizama, nema ih onoliko koliko ih je bilo u narodnim govorima, što je posljedica težnje za jezičnom čistoćom, tako karakterističnom za hrvatski književni jezik, što nije purizam u negativnom smislu riječi. „Slavonski su pisci težili za čistoćom izraza, ali nisu po svaku cijenu izbjegavali tuđice. Tako ćemo u njih naći i germanizama i turcizama. Dakle purizam slavonskih pisaca nije značio osiromašivanje jezika jer su se služili i stranim riječima kad je bilo potrebno, a u težnji da ih se oslobode nastojali su

¹² Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Sveučilišna naknada Liber, 1978. str. 96

¹³ Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Sveučilišna naknada Liber, 1978. str. 96

da književni jezik obogate novim izraznim sredstvima preuzimanjem od pisaca iz ostalih krajeva, stvaranjem novih riječi, oživljavanjem starih, povećavajući tako njegovu izražajnost.“¹⁴

Može se pretpostaviti da je Matija Antun Reljković crpio građu za svoj rječnik iz *Dikcionara* Fausta Vrančića. Na to nas upućuje on sam kada ga spominje u predgovoru svoje gramatike, a gotovo sve riječi što ih bilježi kao „dalmatinske“ potvrđujemo i kod Vrančića.

<i>Verstopis</i> (Reljković)	<i>Dikcionar</i> (Vrančić)
Čakšire, dal. bičve, lače	Caliga: bicsva, hlacsa
Findžan, dal. pehar	Poculum: pehar
Terzija, dal. krajač, svitar	Sartor: szvitar, krajach
Sirće, dal. kvasina, ocat	Acetum: kvařina, oczat

Tablica: Dalmatinske riječi koje predlaže Reljković u *Verstopisu* i njihove potvrde u Vrančićevu rječniku

Da se Reljković služio Vrančićevim grafijskim rješenjima nalazimo dosta primjera, a u nekim slučajevima čak i prepisuje iz Vrančićeva rječnika.

Fonem	<i>Verstopis</i> (Reljković)	<i>Dikcionar</i> (Vrančić)
/c/	Fenjer, hor. Szvechnicza, Szvecha Groznica, hor. zimnicza	Candella: szvichya Febris: zimnicza
/č/	Terzija, hor. Krajach	Sartor: krayach
/ń/	Sanduk, hor. Skrinya	Arca: szkrinya
/s/	Csoha, hor. Szukno	Pannus: szukno
/š/	Sanduk, hor. Skriniya	Arca: szkriniya

Tablica: Prikaz podudarnosti Reljkovićevih i Vrančićevih grafijskih rješenja

2. Rječnik u poglavlju *Od glasa silabe i nadslovakah*. U njemu se riječi uglavnom razlikuju samo akcentom.

¹⁴ Babić, Stjepan, *Jezik starih pisaca u Slavoniji*, Godišnjak MH u Vinkovcima, 1968, br. 6.

3. Vocabularium i Ričnik- nalazi se pred kraj gramatike. Dvojezičan je (hrvatsko-njemački), a riječi su u njemu poredane prema podnaslovima po pojmovnim grozdovima. Uz svaki podnaslov riječi se vežu prema asocijacijama, a ne abecedno. Najviše ima imenica od kojih se neke javljaju u kombinaciji s drugim vrstama riječi, kakav je slučaj i u Vrančićevu riječniku. Neki od podnaslova u Ričniku su: *Od svita i od istočalah, Od godine i godišnji vrimeh, Od pticah, Dilovanje duše, Ganutje ljubavi i zlobe*, itd.

4.4 Toponimija u Reljkovićevoj gramatici

U Reljkovićevoj je gramatici mnogo toponima, a najviše u *Pridgovoru dobrovoljnom slavonskom štioctu*, u poglavlju pod naslovom *De nomine*, u poglavlju *Od pokolenja imenah*, u dijelu rječnika *Od zemaljah i od pukah, Od mora i od drugih vodah*. Vidimo da su toponimi upleteni u gotovo sve dijelove gramatika: u poglavlja o morfologiji, sintaksi, u rječnike, u obrasce pisama i razgovora. Reljkovićeva gramatika obiluje toponimima, a ponajviše ima domaćih, pa čak pored gradova, bilježe „varoši i sela; pored rijeka i rječice. Zapisuje imena brda u Slavoniji. Reljković rado bilježi i imena europskih centara važnih za kulturni i gospodarski život Hrvata u 18. stoljeću: Beč, Budim, Rim, Bononija (Bologna).¹⁵

4.4.1 Usporedba toponima u Reljkovićevoj i Lanosovićevoj gramatici

Reljkovićeva gramatika, 87. str.: *Masculina jesu imenah gradovah, der Vestungen, als: Rim, Beč, Budim, Osik, Varadin,, Brod, der Städte: Zemun, Pakrac, selah, der Dörfer, als: Lipovac, Oriovac, Sibin, Garčin*

Lanosovićeva gramatika, 23. str.: *Städte und Dörfer: Beč, Wien; Budim, Ofen; Osik, Esseg; Varaddin, Peterwardein; Brod, Dörfer: Lipovac, Oriovac, Sibin, Mačkovac, Garčin....*

Na prvi se pogled vidi da Reljković i Lanosović istim redom nabrajaju imena mjesta, samo što za muški rod Lanosović nema prvi grad, *Rim*, nema dva imena za „varoši“, dok Reljković nema zabilježeno jedno selo: *Mačkovac*.

Razlika je između Reljkovićeve i Lanosovićeve gramatike u tome što Reljković zapisuje više domaćih rijeka, dok Lanosović bilježi i povijesne svjetske rijeke. Te rijeke imade zapisane u svojoj gramatici i Reljković, ali ne u ovom dijelu koji se odnosi na morfologiju, nego na kraju

¹⁵ Kolenić, Ljiljana, *Pogled u strukturu hrvatske gramatike*, Fluminensia, god. 17 (2005) br.1, str. 73-106.

gramatike, u rječniku. Za rijeku Dunav Lanosović ima i *Dunaj i Dunav*, a Reljković u ovom navedenom dijelu samo *Dunav*, dok u rječniku pred kraj gramatike piše *Dunaj*.

Reljkovićeva gramatika	Lanosovićeva gramatika
<i>Sava, Drava, Tisa, Ilova, Drina, Bosna, Mura, Odra, Elba, Ukrena, Orjava...</i>	<i>Jordan, Nil, Dunaj, Tisa...</i>

Tablični prikaz imena rijeka u Reljkovićevoj i Lanosovićevoj gramatici

Ekonime u Reljkovićevoj gramatici možemo podijeliti na domaće i tuđe. Tuđa su imena mjesta zapisana u gramatici ona koja su važna za Hrvatsku toga vremena u političkom i kulturnom smislu. Domaća su imena mjesta u Reljkovićevoj gramatici uglavnom unutar triju županija.

Većina imena mjesta (ekonima) do danas se nisu promijenila: *Vinkovci, Virovitica, Borovo, Budim, Cerna, Garčin, Grac, Ivankovo, Mačkovac, Novska, Oriovac, Orubica, Pakrac, Podvinje, Atena, Beč..*

Neka su mjesta danas dobila pridjev za naknadnu identifikaciju: *Kopanica- Velika/Mala Kopanica, Lipovac- Srednji/Gornji/Donji Lipovac.*

Neka imena europskih gradova imaju stara hrvatska imena: *Drezda* za Drezden, *Požun* za Bratislavu, *Bononija* za Bolognu, *Milan* za Milano...

Za grad *Osijek* Reljković koristi stari hrvatski oblik s ikavskim odrazom jata: *Osik.*

Ekonimi što ih bilježi M.A. Reljković, a i slavonski gramatičari 18. st. nastali su:

- a) prema antroponimima: *Lukačev Šamac, Ivankovo, Mitrovica, Petrović Selo*
- b) prema hidronimijskim imenicama: *Bićsko Selo, Pakrac,*
- c) prema nazivima biljaka: *Lipovac, Borovo, Cerna, Oriovac, Topolje,*
- d) prema položaju mjesta: *Brod, Požega, Grac, Novska, Virovitica, Zemun,*
- e) prema nazivima životinja: *Mačkovac*
- f) prema narodnosti: *Nimci...*

Broj ekonima može se povećati ako neka imena izvedemo iz etnika i ktetika. Tako primjerice, govoreći o imenicama muškog roda na -in, Reljković kao primjer spominje i imenicu *Senjanin*, iako samo ime mjesta u njegovoj gramatici nije zapisano. Od imena mjesta *Beč*

Reljković ima etnik *Bečljanka*. Moguće je da je takav oblik nastao analogijom prema *Rimljanin* gdje je jotacijom u prošlosti dalo *mlj*. Od imena mjesta *Brod* Reljković ima zapisana dva etnika za ženski rod: *Brođanka* i *Brotkinja*.

Najviše imena zemalja i pokrajina zapisano je u Reljkovićevoj gramatici u dijelu rječnika pod naslovom *Od zemaljah i pukah*. Najprije nabroja imena kontinenata (sam naziv kontinent nema): *Afrika, Amerika, Asija i Europa*.

Reljković nabroja mnoge države i pokrajine, a nabrojene države govore nešto i o političkoj podjeli svijeta u njegovo vrijeme. U poglavlju *Od zemaljah i od pukah* idu i gradovi kao *Rim, Milan, Napulja*. U tom dijelu rječnika nalazimo sedamdesetak političkih jedinica, manjih i većih (*Srim, Turska, Saksonija, Bugarska, Bosna, Erdelj*).

Reljković u *Pridgovoru dobrom slavonskom štioću* govori i o tome kako se mijenjalo u povijesti ime Slavonije: „U vrime dok su Rimljani vladali, strana ova od njih Panonija Savija, to jest Medvodama zvala se i imenovala jest.“

Imena rijeka, onako kako ih je Reljković pisao, uglavnom se nisu promijenila do danas: *Dunav, Sava, Drava, Drina, Bosna, Bosut, Orljava, Ilova, Elba, Glogovica, Mura, Odra, Tisa, Vrbas, Jordan, Nil*.

Za rječicu *Bič*, Reljković zapisuje *Bigj*, a što bi valjalo čitati kao *Biđ*. Talijanska rijeka *Po* u Reljkovićevoj je gramatici *Pua*. U Reljkovićevoj gramatici čitamo *Ukrena*, a danas je ta rijeka poznata kao *Ukrina*.

Jadransko je more u Reljkovićevoj gramatici *Adrijansko, Sinje more. Crveno je more Cerljeno. Baltičko more* imade hrvatsko ime *Ledeno more. Sredozemno je more* u 18. stoljeću *Sredzemaljsko. Kaspijsko je jezero* u Reljkovićevoj gramatici *Valinsko more* „kao dio imena mora“.

Zanimljivo je primjetiti kako Matija Antun Reljković u 18. stoljeću zapisuje hrvatska imena za tuđa mora. On jedini spominje i *Jadransko more (Adrijansko)* koje zove još i *Sinje more*.

5. Zaključak

Svrha Reljkovićeve gramatike bila je Slavonca poučiti pravilima književnog jezika i pomoći mu u učenju njemačkog jezika, a isto tako i Nijemcima pomoći u učenju hrvatskog jezika. Središnji dio gramatike čine poglavlja o grafiji, fonologiji, morfologiji i sintaksi od kojih su neka u ovom radu detaljnije opisana i analizirana. Iz svega do sada napisanog o Reljkovićevoj gramatici može se donijeti zaključak i shvatiti da je njezina važnost upravo u tome što je ona jedna od najstarijih gramatika hrvatskog jezika što predstavlja veliki napredak s obzirom na dosadašnju hrvatsku gramatičarsku tradiciju, također nudi neka zanimljiva terminološka rješenja (npr. *nadslovak*, *pridslovak*, *priričak*...) te prilično pouzdano svjedoči o naglasnom stanju u jednom dijelu ondašnjih posavskih govora.

Reljković nas u gramatici također poučava kako se pišu i čitaju neka slova u slavonskom slovopisu, njeguje sedam padeža, a i glagolski sustav mu je jednostavan.

Utjecaj Vrančićev u rječniku Matije Antuna Reljkovića ogleda se prvenstveno u Reljkovićevom izboru leksema, jer gotovo sve riječi koje Reljković navodi kao „dalmatinske“ potvrđuju se i u Vrančićevom Dikcionaru. Osim toga, Reljković u predgovoru svoje gramatike u sklopu koje se rječnik i nalazi, izrijekom spominje Fausta Vrančića, Šibenčanina kao leksikografskog uzora u kojeg bi se trebalo ugledati pa možemo zaključiti kako je imao uvid u njegov rječnik te načinio izbor među Vrančićevom leksičkom građom. I Reljkovićeve grafijska rješenja imaju potvrdu kod Vrančića u čijem rječniku nalazimo popriličan broj istovjetnih primjera.

LITERATURA

1. Babić, Stjepan, Jezik starih pisaca u Slavoniji, Godišnjak MH u Vinkovcima, 1968, br. 6.
2. Ivšić, Stjepan, *Akcent u gramatici M.A.Reljkovića*, rad 194, Zagreb, 1912., 1-60.
3. Kačić, Andrija Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Matija Antun Reljković: Satir iliti divji čovik*, Biblioteka Temelji, knjiga četvrta, Sveučilišna naknada Liber, Zagreb, 1988., 49-553.
4. Kolenić, Ljiljana, *Pogled u Reljkovićeve gramatičke definicije*, Jezikoslovlje, god.1. (1998.) br. 1.
5. Kolenić, Ljiljana, *Pogled u strukturu hrvatske gramatike*, Fluminensia, god. 17 (2005) br.1, str. 73-106.
6. Kolenić, Ljiljana, *Gramatičke definicije u Veberovoj slovnici i Reljkovićevoj gramatici*, Riječki filološki dani 3, Rijeka 2000., 177-188.
7. Pavić, Matija. *Književna slika Slavonije u 18. Vijeku.*// Glasnik biskupija Djakovačko-Sriemske, br. V., 1889., str. 86.
8. Ptičar, Adela, *Gramatička terminologija u gramatici M.A.Reljkovića*, Rasprave zavoda za jezik, sv.13., Zagreb, 1987., str. 65-75.
9. Reljković, Antun, *Nova slavonska i nimacska gramatika*, 1767., Zagreb
10. Tafra, *Slavonski gramatičari u 18. st.* Zavod za znanstveni rad, 1991., Osijek
11. Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Sveučilišna naknada Liber, 1978.

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
1. Uvod.....	2
2. Stanje u Slavoniji nakon oslobođenja od Turaka.....	3
3. Različita područja Reljkovićeova djelovanja i interesa.....	4-5
4. Nova slavonska, i nimacska grammatika.....	6-7
4.1 Fonetika i fonologija u Reljkovićevoj gramatici.....	7-8
4.2 Morfologija u Reljkovićevoj gramatici.....	9
4.2.1 Sklonidba imenica u Reljkovićevoj gramatici.....	9-11
4.2.2 Glagolski načini i vremena.....	11-13
4.3 Leksikologija u Reljkovićevoj gramatici.....	13-16
4.4 Toponimija u Reljkovićevoj gramatici	16
4.4.1 Usporedba toponima u Reljkovićevoj i Lanosovićevoj gramatici.....	16-18
5. Zaključak.....	19
Literatura.....	20
Sadržaj.....	21